

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย:
มาตรฐานศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปและข้อสังเกตสำหรับกฎหมายไทย

จัดทำโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รณกรณ์ บุญมี
รหัส ๖๘๑๓๓๓

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๓
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทนำ

โดยหลักแล้วการพิจารณาคดีต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย หลักการดังกล่าวเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองไว้ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง^๑ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี ถึงแม้ว่าสิทธิดังกล่าวจะไม่ได้ถูกรับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญของไทย แต่เป็นที่ยอมรับว่าสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้านั้นเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ซึ่งรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ได้รับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษร^๒ และถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจะไม่ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าว แต่ก็ย่อมได้รับการคุ้มครองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติธรรม^๓

ในทางกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เป็นที่ยอมรับว่าสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้านั้นไม่ใช่สิทธิสมบูรณ์ ดังเช่นสิทธิที่จะไม่ถูกทรมานหรือบังคับให้สูญหาย ดังนั้นในสถานะถูกเซ็นเซอร์ที่กระทบต่อความคงอยู่ของรัฐ รัฐอาจจะระงับสิทธิที่จะสืบพยานต่อหน้าจำเลย และดำเนินการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้^๔ หรือแม้แต่ในสถานะปกติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ซึ่งเป็นคณะกรรมการตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองก็ได้เคยตีความว่า “ในบางสถานการณ์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารกระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสม การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อจำเลยได้รับแจ้งเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีล่วงหน้าอย่างเพียงพอแล้ว แต่กลับปฏิเสธที่จะใช้สิทธิในการปรากฏตัว ดังนั้น การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเช่นนี้จะสอดคล้องกับข้อ ๑๔-๓ (d) ก็ต่อเมื่อมีการดำเนินการตามขั้นตอนที่จำเป็นในการเรียกตัวจำเลยให้เข้าร่วมการพิจารณาคดี โดยให้เวลาอย่างเหมาะสม โดยแจ้งให้ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับวันและสถานที่ของการพิจารณาคดี”^๕

กฎหมายไทยหลายฉบับก็อนุญาตให้ศาลสามารถพิจารณาคดีและสืบพยาน โดยที่ตัวจำเลยไม่ได้อยู่ในห้องพิจารณาคดีด้วย หรือที่เรียกว่าการพิจารณาคดี “ลับหลัง” จำเลย โดยอาจแยกตามเหตุแห่งการอนุญาตให้ดำเนินการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้เป็นเจ็ดประเภท กล่าวคือ

(๑) จำเลยสละสิทธิโดยชัดแจ้ง กล่าวคือจำเลยร้องขอต่อศาล กรณีดังกล่าว ศาลอาจอนุญาตคำร้องของจำเลยได้ เมื่อเข้าเงื่อนไขบางประการ เช่นเป็นคดีที่มีโทษไม่สูง^๖ จำเลยเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่น^๗ แต่ในทุกกรณีศาลจะอนุญาตตามคำร้องของจำเลยได้ จำเลยต้องมีทนายความ

^๑ ข้อ ๑๔-๓ (d).

^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๔๐.

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖.

^๔ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ ๔.

^๕ Human Rights Committee, *General comment no. ๓๒, Article ๑๔, Right to equality before courts and tribunals and to fair trial*, para.๓๖.

^๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๑).

^๗ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๔), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๑), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๑), พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๑).

(๒) เป็นกรณีที่มีจำเลยหลายคน และการสืบพยานปากนั้นไม่เกี่ยวข้องกับจำเลยบางคน ศาลอาจสืบพยานลับหลังจำเลยคนที่ไม่เกี่ยวข้องได้^๘ แต่กรณีนี้ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเป็นผลเสียหายแก่จำเลยที่ศาลพิจารณาคดีลับหลังไม่ได้^๙

(๓) จำเลยขัดขวางการพิจารณาหรือออกจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาต^{๑๐}

(๔) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังจับตัวมาไม่ได้^{๑๑}

(๕) ศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในคดีนั้น โดยไม่เลื่อนคดี^{๑๒}

(๖) จำเลยหลบหนี^{๑๓} หรือไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร^{๑๔}

(๗) จำเลยไม่มาศาลทั้งที่ได้มีการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้ว อีกทั้งหลังจากนั้นศาลได้ออกหมายจับจำเลยแล้วแต่ยังไม่สามารถจับกุมได้ภายในสามเดือนนับแต่ออกหมายจับ^{๑๕}

ทั้งนี้เฉพาะกรณีที่เจ็ดและเป็นการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเท่านั้นที่กฎหมายไทยอนุญาตให้จำเลยที่ถูกศาลพิพากษาลงโทษอาจร้องขอให้ศาลรื้อฟื้นคดีใหม่ได้ โดยมีเงื่อนไขว่าจำเลยต้องมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ และต้องยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีใหม่ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา^{๑๖}

ในประเทศไทยมีการเขียนวิเคราะห์ในเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไว้เป็นจำนวนมาก^{๑๗} โดยเฉพาะการเสนอบทวิเคราะห์วิธีการแก้ไขปัญหาโดยการใช้นวัตกรรมต่าง ๆ อย่างไรก็ตามผู้เขียน

^๘ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๒) และ (๓).

^๙ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี วรรคสอง.

^{๑๐} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๕), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๔), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๔) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๔).

^{๑๑} พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๒), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๒) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๒).

^{๑๒} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๕)

^{๑๓} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี/๑, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๑๒, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๓), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๓) และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๓).

^{๑๔} พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๑๒ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๕).

^{๑๕} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘.

^{๑๖} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙.

^{๑๗} เช่น ปกป้อง ศรีสนิท, สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, (สำนักพิมพ์วิญญูชน ๒๕๖๓) ๙๑-๙๕, สราวุธ เบญจกุลธัญญ์พงษ์, “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย และการจำหน่ายคดีชั่วคราวของศาล”, ๗ วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๑ (ก.ค. ๒๕๕๐) ๓๖-๓๙, ฌญุฑฑ์พงษ์ สมศักดิ์, การพิจารณาคดีลับหลัง กรณีจำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไป และกระบวนการพิจารณาที่เกี่ยวข้องในคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ, เพียรรัตน์ ลีลาพงศ์, “การพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ปรากฏตัวจำเลย”, ๕๑ วารสารนิติศาสตร์ ๑ (๒๕๖๕) ๒๙-๖๔, กรรณิรมย์ โกมลารชุน, “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ๗๖ บทบัณฑิตย ๔ (ค.ค.-ค. ๒๕๖๓) ๘๖-๑๔๕, ชื่นจิตา จงดี, การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยที่หลบหนี, (๒๕๖๕) วิทยาลัยนพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การบริหารกระบวนการยุติธรรม) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ราณี ฌนอมปญญารักษ์, “สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าจำเลย: ศึกษาเปรียบเทียบหลักการและข้อยกเว้นระหว่างกฎหมายไทยกับ ICCPR”, ๑๒ วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ๓ (ก.ย.-ค. ๒๕๖๔) ๙๗-๑๑๓, ศุภกิจ ฌัมประชา, “สัมผัสดังต่างประเทศคำพิพากษาศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปคดี sejdovic v italy (2006) เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย”, ๖๕ ดุลพา ๒ (พ.ค.-ค. ๒๕๖๑) ๑๙๑-๒๐๑.

เห็นว่าประเด็นสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องสำคัญ และแม้จะมีเครื่องมือบางประการช่วยแก้ไขปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชนได้จะเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่รัฐมีพันธกรณีที่จะต้องไม่บัญญัติกฎหมายละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตั้งแต่ต้น ผู้เขียนเชื่อมั่นว่ามุมมองต่อเรื่องการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปซึ่งเป็นองค์กรที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อทั้งองค์กรระหว่างประเทศ และศาลภายในประเทศหลายแห่งในการตีความและกำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนากฎหมายเรื่องเดียวกันของประเทศไทย จึงนำเอาแนวทางการตีความการคุ้มครองสิทธิการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยมาเผยแพร่เพื่อเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการตีความและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในประเทศไทย

บทความนี้จะแบ่งออกเป็นสามส่วน โดยส่วนแรกจะกล่าวถึงภาพรวมการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีตามศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปได้วางหลักไว้ ส่วนที่สองจะกล่าวถึงเงื่อนไขที่ศาลกำหนดว่าการพิจารณาคดีลับหลังโดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิจะต้องดำเนินการอย่างไร และส่วนสุดท้ายจะได้วิเคราะห์ว่าเหตุทั้ง ๗ ประการที่ทำให้ศาลไทยสามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยนั้นสอดคล้องกับมาตรฐานของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปหรือไม่

๑. ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี: ภาพรวม

สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมได้รับการรับรองไว้ในมาตรา ๖ แห่งอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ECHR) โดยมาตราดังกล่าวได้กำหนดหลักประกันการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมขั้นพื้นฐาน รวมถึงสิทธิในการต่อสู้คดีด้วยตนเองและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าศาลที่เป็นกลาง โดยหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมคือโอกาสของจำเลยในการปรากฏตัวและเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาคดี

อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญไทย ECHR เองก็ไม่ได้ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรถึงสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในกระบวนการพิจารณาคดี โดยมาตรา ๖ (๓) แห่ง ECHR เพียงวางหลักการว่าบุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาย่อมมีสิทธิขั้นต่ำในการที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านความช่วยเหลือทางกฎหมาย และมีสิทธิที่จะซักถามหรือให้ซักถามพยานที่ให้การปรักปรำเขา^{๑๘}

อย่างไรก็ดีแม้ว่าข้อความในอนุสัญญาจะไม่ได้ระบุสิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีของตนอย่างชัดเจน แต่ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECtHR) ได้วางหลักมานานแล้วว่าสิทธิในการปรากฏตัวของจำเลยในการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม^{๑๙} เพราะหากจำเลยไม่ปรากฏตัวในชั้นพิจารณาคดี และสืบพยาน การใช้สิทธิอื่น ๆ

^{๑๘} Article ๖ (๓) (d) and (e).

^{๑๙} เช่น *Colozza v. Italy* (Application no. ๙๐๒๔/๘๐) ๑๒ February ๑๙๘๕, paras ๒๗-๒๙; *Ekbani v. Sweden* (Application no. ๑๐๕๖๓/๘๓) ๒๖ May ๑๙๘๘ para ๒๕; *Tierce and Others v. San Marino* (Applications nos. ๒๔๙๕๔/๙๔, ๒๔๙๗๑/๙๔ and ๒๔๙๗๒/๙๔) ๒๕ July ๒๐๐๐ para ๙๔.; and *Jussila v. Finland* [Grand Chamber] (Application no. ๗๓๐๕๓/๐๑) ๒๓ November ๒๐๐๖ para ๔๐.

ของจำเลยอันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม เช่น สิทธิในการต่อสู้คดีด้วยตนเอง การซักถามพยาน หรือการส่งทนายความ ย่อมเป็นไปได้ หรือมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง^{๒๐}

จากการตีความดังกล่าว ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจึงวางหลักว่ารัฐย่อมมีหน้าที่แจ้งให้จำเลยทราบถึงการพิจารณาคดีและเรียกตัวจำเลยมาขึ้นศาล^{๒๑} โดยในการแจ้งนั้นต้องเป็นการแจ้งในภาษาที่จำเลยสามารถเข้าใจได้ และในการแจ้งนั้นได้มีการระบุถึงสาเหตุและลักษณะของข้อกล่าวหาให้จำเลยทราบ^{๒๒}

อย่างไรก็ตาม เช่นเดียวกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ศาล ECtHR ได้วางหลักว่าสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในกระบวนการพิจารณาคดีเป็นสิทธิที่อาจถูกจำกัดได้ ดังนั้นกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยอาจสามารถดำเนินการได้โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อหลักสิทธิมนุษยชน โดยจากการสำรวจพบว่าศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปวางหลักว่าการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยอาจกระทำได้ในสองกรณี ดังนี้

กรณีแรก หากจำเลยได้รับโอกาสในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี และได้รับสิทธิในการซักค้าน แต่จำเลยกลับขัดขวางกระบวนการพิจารณา กระทำการโดยมุ่งให้เกิดกระบวนการพิจารณาคดีที่ล่าช้า ในกรณีเช่นนี้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไม่เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามมาตรา ๖ แห่งอนุสัญญา^{๒๓}

อย่างไรก็ตาม ศาลสิทธิมนุษยชนวางเงื่อนไขว่าการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย เพราะเหตุที่จำเลยขัดขวางกระบวนการพิจารณานั้นจะไม่เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยก็ต่อเมื่อ ศาลต้องเชื่อว่าจำเลยทราบหรือควรเล็งเห็นได้ว่าการกระทำของตนเองเป็นการขัดขวางกระบวนการพิจารณาจะทำให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้^{๒๔} โดยศาลอาจเตือนจำเลยว่าหากยังคงมีพฤติกรรมดังกล่าวต่อไป จำเลยอาจถูกพาตัวออกนอกห้องพิจารณา ทั้งที่การพิจารณาคดีจะยังดำเนินการต่อไปได้ เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสควบคุมพฤติกรรมและปรับความประพฤติของตน^{๒๕}

หากศาลไม่ทำให้แน่ใจว่าจำเลยรู้ถึงผลลัพธ์เช่นนั้นว่าตนจะถูกพาตัวออกนอกห้องพิจารณาคดี แต่กลับสั่งให้นำตัวออกนอกห้องพิจารณาคดีทันทีที่จำเลยมีพฤติกรรมขัดขวางการดำเนินคดี การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยนั้นอาจขัดหรือแย้งกับสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมได้^{๒๖} ทั้งนี้รัฐอาจเยียวยาการละเมิดสิทธิดังกล่าว ด้วยการให้ศาลอุทธรณ์อนุญาตให้จำเลย

^{๒๐} เช่น *Poitrimol v. France* (Application no. 14032/88) 23 November 1993 para 35; *Lala v. the Netherlands* (Application no. 14861/89) 22 September 1994 para 33; *Hermi v. Italy* [Grand Chamber] (Application no. 18114/02) 18 October 2006 para 58-59; *Stoichkov v. Bulgaria*, (Application no. 9808/02) 24 March 2005 para 56; and *Sejdovic v. Italy* [Grand Chamber] (Application no. 56581/00) 1 March 2006 para 81 and 84.

^{๒๑} *Colozza v. Italy* (note above 19) para 28.

^{๒๒} *Brozicek v Italy* (Application no. 10964/84) 19 December 1989 paras 38-42. นอกจากศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะได้ตัดสินคดีนี้แล้ว คำวินิจฉัยคดีนี้ถูกอ้างอิงโดยศาลสูงสุดแห่งสหราชอาณาจักรด้วย ดู *Bertino v Public Prosecutor's Office, Italy* [2024] UKSC 9 para 28.

^{๒๓} *X v. the United Kingdom* (Application no. 8386/78) 9 October 1980 paras 15-17.

^{๒๔} *Jones v. the United Kingdom* (Application no. 30900/02); and *Idalov v. Russia* (Application no. 5826/03) 22 May 2012 para 177.

^{๒๕} *Idalov v. Russia* (note 24) para 178.

^{๒๖} *Ibid.*

ตรวจสอบหรือชักค้ำพยานที่ปรักปรำตนในชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้นที่จำเลยไม่สามารถทำได้ เพราะเป็นการสืบพยานลับหลังจำเลย หรืออาจสั่งให้มีการรื้อฟื้นการพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นใหม่ก็ได้^{๒๗}

กรณีที่สองที่ศาล ECtHR เห็นว่าศาลอาจดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ คือกรณีที่จำเลยสละสิทธิอย่างชัดแจ้งในการมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี โดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ได้วางเงื่อนไขว่าการสละสิทธิจะทำให้รัฐสามารถดำเนินคดีลับหลังจำเลยได้ก็ต่อเมื่อรัฐต้องดำเนินการให้ถูกต้องทั้งเชิงรูปแบบและเนื้อหาเพื่อทำให้มั่นใจได้ว่าจำเลย “ทราบ” ว่าจะมีการพิจารณาคดี^{๒๘} เช่นจำเลยได้ทำเอกสารแต่งตั้งทนายความมาต่อสู้คดี เป็นต้น ทั้งนี้แม้การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย จะไม่เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

อย่างไรก็ตามสำหรับกรณีที่สองนี้ หากภายหลังพิสูจน์ได้ว่าจำเลยไม่ทราบว่ามีการพิจารณาคดี^{๒๙} หรือจำเลยไม่ได้ประสงค์จะหลบหนี^{๓๐} รัฐต้องเยียวยาจำเลยด้วยการอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นมา สืบพยานและพิจารณาคดีใหม่ หากรัฐปฏิเสธสิทธิที่จะรื้อฟื้นคดีขึ้นมาใหม่ของจำเลย ย่อมถือว่ารัฐ ละเมิดสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมของจำเลย

๒. เงื่อนไขของการสละสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี

การสละสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีนั้นอาจเป็นการกระทำสละสิทธิ โดยชัดแจ้ง เช่นการยื่นคำร้องต่อศาล หรือประกาศต่อสาธารณะว่าไม่ประสงค์จะมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี หรือเป็นการสละสิทธิโดยปริยาย เช่นการที่จำเลยหลบหนีการจับกุมหรือควบคุมตัว หรือการไม่ปรากฏตัวในศาล

อย่างไรก็ตาม การสละสิทธิการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีไม่ว่าโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย จะมีได้ ก็ต่อเมื่อจำเลยจะต้องทราบอย่างเป็นทางการ ถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการพิจารณาคดี ทั้งลักษณะของข้อกล่าวหา สถานที่ วัน และเวลาในการพิจารณาคดีด้วย นอกจากนั้นศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปกำหนดว่ารัฐต้องมีมาตรการในการเยียวยาด้วยการรื้อฟื้นคดี หากปรากฏในภายหลังว่า การพิจารณาลับหลังนั้นทำไปที่จำเลยไม่ได้สละสิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณา

ในส่วนที่สองของบทความนี้จะได้อธิบายถึงเงื่อนไขทั้งสองประการ ตามลำดับ คือ (๑) ต้องมีการแจ้งให้จำเลยทราบถึงกระบวนการพิจารณาคดี และ (๒) ต้องมีการกำหนดการเยียวยาด้วยการให้สิทธิแก่จำเลยในการขอรื้อฟื้นคดี

^{๒๗} Ibid 180.

^{๒๘} เช่น T. v. Italy (Application no. 14104/88) 12 October 1992 para 28; Somogyi v. Italy (Application no. 67972/01) 10 November 2004 para 75; and Sejdic v. Italy (note 20 above) 1 March 2006 para 99.

^{๒๙} Colozza v. Italy (note above 19) para 29; Einhorn v. France (Application no. 71555/01) para 33; Krombach v. France (Application no. 29731/96) 13 February 2001 para 85; Somogyi v. Italy (note above 24) para 66; Sejdic v. Italy (note above 20) para 82.

^{๓๐} Colozza v. Italy (note above 19) para 30; Sejdic v. Italy (note above 20) para 82; and Medenica v. Switzerland (Application no. 20491/92) 12 December 2001 para 55.

(๑) การแจ้งให้จำเลยทราบถึงกระบวนการพิจารณาคดี

เงื่อนไขแรกของการสละสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัว อันจะนำไปสู่การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยโดยชอบด้วยกฎหมายคือการที่รัฐทำให้มั่นใจว่าจำเลยได้รับทราบถึงการพิจารณาคดีนั้นรวมทั้งสถานที่และเวลาในการพิจารณาคดีอย่างชัดเจน เพราะหากจำเลยไม่ทราบถึงการพิจารณาคดีหรือทราบว่ามีการพิจารณาคดี แต่ไม่ทราบว่ามีการพิจารณาคดีที่ใด หรือวันเวลาใด จำเลยย่อมไม่อาจใช้สิทธิของตนในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี หรือคัดค้านหรือซักถามพยานที่ปรักปรำตนได้ ดังนั้น หากมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปลับหลังจำเลย ทั้งที่จำเลยไม่ทราบถึงการพิจารณาคดีนั้น การพิจารณาคดีเช่นว่าจึงย่อมขัดต่อสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม เงื่อนไขแรกนี้จึงสมเหตุสมผลอย่างยิ่ง

โดยศาลวางหลักไว้เป็นบรรทัดฐานในหลายคดีว่า "การแจ้งให้บุคคลทราบถึงการดำเนินคดีที่ตนถูกฟ้องนั้น เป็นการดำเนินการทางกฎหมายที่มีความสำคัญอย่างรัฐต้องดำเนินการให้ถูกต้อง ทั้งเชิงรูปแบบและเนื้อหาที่สามารถรับประกันการใช้สิทธิของจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความรู้ที่คลุมเครือและไม่เป็นทางการนั้นไม่เพียงพอ"^{๓๑} ยกตัวอย่างเช่น การที่จำเลยหายไปจากบ้าน และไม่ปรากฏตัวที่ใดเป็นเวลานาน ไม่ถือเป็นข้อมูลที่ชัดเจนเพียงพอที่รัฐจะใช้สันนิษฐานว่าจำเลยรู้ถึงกระบวนการพิจารณาคดี และหลบหนีไป เพราะอาจมีเหตุผลอื่นของการหายไปของจำเลย ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวรัฐจะยังไม่สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้โดยชอบด้วยหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชน^{๓๒}

ในคดี *Stoyanov v. Bulgaria* ศาล ECtHR พิจารณาว่าในการดำเนินคดีอาญาลับหลังจำเลยคือนาย Stoyanov นั้นละเมิดสิทธิที่จำเลยจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมหรือไม่ โดยในคดีอาญา นาย Stoyanov ถูกฟ้องว่ากระทำความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนด้วยการทำแชร์ลูกโซ่ ซึ่งเป็นคดีของจำเลยเป็นคดีใหญ่ที่ประชาชนและสื่อมวลชนทั้งประเทศให้ความสนใจ แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจบัลแกเรียไม่สามารถจับกุมจำเลยได้ โดยรัฐบาลอธิบายว่าเจ้าหน้าที่ได้พยายามสืบหาที่อยู่ของจำเลยอย่างเต็มความสามารถแล้วแต่ไม่เป็นผล โดยรัฐบาลเชื่อว่าเหตุผลที่ไม่อาจจับตัวจำเลยได้นั้นเป็นเพราะจำเลยกำลังหลบซ่อนตัวจากเจ้าหน้าที่ อีกทั้งหลังจากเกิดเหตุขึ้น จำเลยได้แต่งงานกับหญิงชาวจอร์เจียและเปลี่ยนนามสกุลตามภรรยา ยิ่งเป็นปัจจัยที่ชี้ให้เห็นว่าจำเลยพยายามเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อประโยชน์ในการหลบหนี ดังนั้นศาลจึงดำเนินการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไปตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม ศาลสิทธิมนุษยชนเห็นว่า "การที่จำเลยไม่อยู่ในที่พักอาศัยตามปกติของเขา และข้อเท็จจริงที่ว่าเขาไม่สามารถติดตามตัวได้ ไม่ได้หมายความว่าจำเลยทราบถึงการพิจารณาคดีที่มีต่อเขา"^{๓๓} ศาล ECtHR จึงเห็นว่า ประเทศบัลแกเรียยังไม่ทำหน้าที่แจ้งให้จำเลยทราบถึงการพิจารณาคดี

^{๓๑} เช่น *T. v. Italy* (Application no. 14104/88) 12 October 1992 para 28; *Somogyi v. Italy* (Application no. 67972/01) 10 November 2004 para 75; and *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 99.

^{๓๒} เช่น *Stoyanov v Bulgaria* (Application no. 25714/05) 25 June 2014 para 41; and *Sejdovic v. Italy* (note above 20) paras 96-102.

^{๓๓} *Stoyanov v Bulgaria* (note 32 above) para 41.

อันเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจของจำเลยว่าจะเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาคดีหรือสิทธิที่จะปรากฏในการพิจารณาคดี ดังนั้นจึงไม่อาจถือได้ว่า การที่จำเลยไม่ปรากฏตัวในการพิจารณาคดีจะเป็นการที่จำเลยละสิทธิในการซักค้านพยาน หรือหลบหนี^{๓๔}

นอกจากนี้ ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปยังอธิบายเพิ่มเติมว่า ถึงแม้จากพยานแวดล้อมต่าง ๆ จะยืนยันได้ว่าจำเลยทราบโดยอ้อมว่ามี หรือกำลังจะมีการพิจารณาคดีอาญาต่อตัวจำเลย แต่การ “ทราบโดยอ้อม” นั้นอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้รัฐหลุดพ้นจากหน้าที่ที่จะต้องแจ้งแจ้งให้จำเลยทราบถึงลักษณะและรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินคดีนั้น^{๓๕} เว้นแต่จำเลยได้ประกาศอย่างชัดแจ้งว่าจำเลยไม่ประสงค์จะเข้าร่วมในการพิจารณาคดีด้วยการปรากฏตัวในการสืบพยาน หรือจำเลยประสงค์จะหลีกเลี่ยงการถูกพิพากษา^{๓๖}

โดยสรุป การแจ้งให้จำเลยทราบถึงกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นทางการ เป็นเงื่อนไขสำคัญ หากไม่มีการดำเนินการดังกล่าวให้ถูกต้องทั้งเชิงรูปแบบและเนื้อหา ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเห็นว่าการณดังกล่าว หากมีการดำเนินคดีลับหลังจำเลย กระบวนการพิจารณานั้นเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัวในการพิจารณา อันเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

(๒) ต้องมีการกำหนดการเยียวยาด้วยการให้สิทธิแก่จำเลยในการขอรีไทร์คดี

ศาล ECtHR กำหนดว่าในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ต้องมีการสร้างหลักประกันว่าหากการพิจารณาคดีที่ดำเนินไปลับหลังจำเลยนั้นกระทำโดยผิดพลาด กล่าวคือจำเลยไม่ได้สิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี รัฐต้องเยียวยาจำเลยโดยการกำหนดให้มีการรีไทร์คดีด้วยการสืบพยานใหม่ หรือกำหนดให้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานที่มีประสิทธิภาพในลักษณะเดียวกันกับการสืบพยานใหม่ (retrial หรือ *de novo review*) เสมือนว่าไม่ได้มีการพิจารณาคดีมาก่อน

โดยศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปเห็นว่า “การปฏิเสธไม่ให้มีการรีไทร์คดีที่มีการพิจารณาลับหลังจำเลย ทั้งที่ไม่มีหลักฐานว่าจำเลยได้สิทธิที่จะปรากฏตัวในการพิจารณาคดี เป็นการ “ปฏิเสธความยุติธรรมอย่างร้ายแรง” อันมีผลทำให้การพิจารณาคดีดังกล่าวนั้น “ขัดแย้งกับบทบัญญัติมาตรา ๖ และหลักการที่ปรากฏในมาตราดังกล่าวอย่างชัดแจ้ง”^{๓๗} ทั้งนี้การรีไทร์คดีขึ้นพิจารณาใหม่ต้องเป็นการสืบพยานและชั่งน้ำหนักพยานใหม่ ทั้งการพิจารณาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย^{๓๘}

อย่างไรก็ตาม ศาลสิทธิมนุษยชนรับรองสิทธิที่จะได้รับการรีไทร์คดีนี้เฉพาะกับจำเลยที่ไม่ได้สิทธิในการปรากฏในการพิจารณาคดีเท่านั้น แต่หากจำเลยได้ทำการละสิทธิดังกล่าวไม่ว่าโดยชัดแจ้งหรือปริยายตามที่ได้อธิบายมา จำเลยย่อมไม่มีสิทธิที่จะขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่^{๓๙}

^{๓๔} Ibid para 42.

^{๓๕} *T. v. Italy* (note 28 above) para 28.

^{๓๖} *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 99.

^{๓๗} *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 84; and *Stoichkov v. Bulgaria* (note 20 above) paras 54-58.

^{๓๘} *Colozza v. Italy* (note above 19) para 29; *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 82; and *Stoichkov v. Bulgaria* (note 20 above) para 55.

^{๓๙} *Colozza v. Italy* (note above 19) para 29; *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 82; and *Stoichkov v. Bulgaria* (note 20 above) para 55.

มิเช่นนั้นก็ย่อมเป็นการเปิดช่องให้จำเลยที่สละสิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีได้รับทราบแนวทางการต่อสู้คดีของฝ่ายโจทก์ล่วงหน้าโดยไม่เป็นธรรม อีกทั้งยังเป็นการกระทำโดยทุจริตให้รัฐต้องเพิ่มการใช้ทรัพยากรในกระบวนการยุติธรรมที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วย

แนวบรรทัดฐานของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปในหลายคดีที่ให้การคุ้มครองสิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีของจำเลย ทำให้หลายประเทศต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายในของตนเอง เช่น ประเทศอิตาลีจากที่แต่เดิมกฎหมายอิตาลีเคยอนุญาตให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยในกรณีที่ทำตัวจำเลยไม่ได้ (irreperibile) จงใจไม่มาปรากฏตัวต่อศาล (contumacious) และกฎหมายอิตาลีแต่เดิมนั้นแทบไม่เปิดโอกาสให้มีการรื้อฟื้นคดีมาพิจารณาใหม่ แต่หลังจากมีคำพิพากษาของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป ในปี ๒๐๐๕ ประเทศอิตาลีได้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๕^{๔๐} ในกรณีจำเลยถูกพิพากษาว่ากระทำความผิดในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ประสงค์จะอุทธรณ์ ให้เริ่มนับระยะเวลาอุทธรณ์ใหม่ โดยให้จำเลยยื่นอุทธรณ์ได้ภายใน ๓๐ วัน นับแต่ทราบถึงคำพิพากษานั้น เว้นแต่จำเลยจะทราบถึงการพิจารณาคดีนั้นตั้งแต่ต้น และจงใจหลีกเลี่ยงการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี^{๔๑}

ในทุกกรณี การที่จำเลยไม่ปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ไม่ว่าจะโดยขัดแย้งหรือโดยปริยาย ไม่ได้หมายความว่าจำเลยสละสิทธิในการต่อสู้คดีโดยสิ้นเชิง แม้จะไม่ได้ปรากฏตัวในการพิจารณาคดีด้วยตนเอง แต่จำเลยก็ยังคงได้รับการรับรองสิทธิที่จะมีทนายความในการต่อสู้คดีและแก้ต่างแทนตน เพื่อเป็นหลักประกันว่าการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้น แม้จะเป็นไปโดยลับหลังตัวจำเลย แต่ก็ยังเป็น การพิจารณาคดีโดยเป็นธรรมให้มากที่สุด

๓. ข้อสังเกตจากประสบการณ์ของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปต่อกฎหมายไทย

ตามที่ได้กล่าวข้างต้นว่าจากการสำรวจพบว่ากฎหมายไทยอนุญาตให้ศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไว้เจ็ดกรณี กล่าวคือ

(๑) จำเลยร้องขอต่อศาลเพื่อสละสิทธิโดยขัดแย้ง กล่าวคือจำเลยร้องขอต่อศาลเอง^{๔๒} กรณีนี้เมื่อเป็นการสละสิทธิในการปรากฏตัวในศาลไม่ว่าเป็นการถาวร หรือเป็นการชั่วคราว เฉพาะบางนัดสืบพยาน การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยจึงสามารถทำได้ โดยไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน อีกทั้งยังเป็นกรณีที่ไม่ต้องจัดให้มีการรื้อฟื้นคดีใหม่ เพราะจำเลยสมัครใจสละสิทธิ

(๒) เป็นกรณีที่มิจำเลยหลายคน และการสืบพยานปากนั้นไม่เกี่ยวข้องกับจำเลยบางคน^{๔๓} เมื่อวัตถุประสงค์ของการปรากฏตัวในการพิจารณาคดี คือการตรวจสอบและโต้แย้งพยานที่ปรักปรำตน แต่เมื่อพยานปากนั้นไม่เกี่ยวข้องกับคดีในส่วนของจำเลย อีกทั้งกฎหมายก็รับรองอย่างชัดเจนแล้วว่า

^{๔๐} Law no. 60/2005 Legislative Decree no. 17 of 21 February 2005 cited by *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 25.

^{๔๑} Ibid paras 26-27.

^{๔๒} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๑) และ (๔), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๑), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๑), พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๑).

^{๔๓} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๒) และ (๓).

ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานเป็นผลเสียหายแก่จำเลยที่ศาลพิจารณาคดีลับหลังไม่ได้^{๔๔} กรณีนี้จึงไม่มีการละเมิดสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมของจำเลยแต่ประการใด

(๓) จำเลยขัดขวางการพิจารณาหรือออกจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาต^{๔๕} ถึงแม้การขัดขวางกระบวนการพิจารณาคดีของจำเลย จะเป็นเหตุให้ศาลสั่งให้จำเลยออกนอกห้องพิจารณาและดำเนินการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ โดยไม่เป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามมาตรา ๖ แห่งอนุสัญญา^{๔๖} โดยมีการระบุผลร้ายของการขัดขวางกระบวนการพิจารณาไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แต่กฎหมายไทยอาจน่าบ่งชี้จากประสบการณ์ของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป มาปรับปรุง โดยกำหนดให้ศาลมีหน้าที่เตือนจำเลยที่มีพฤติกรรมขัดขวางกระบวนการยุติธรรมให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มิเช่นนั้นจะได้รับผลร้ายตามกฎหมาย เพื่อทำให้มั่นใจว่าจำเลยจะรู้กฎหมาย และมีโอกาสปรับปรุงความประพฤติในห้องพิจารณาคดี^{๔๗}

(๔) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังจับตัวมาไม่ได้^{๔๘}

โดยทั่วไปแล้วสนธิสัญญาด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศจะคุ้มครองสิทธิของนิติบุคคลอย่างจำกัดมาก เพราะเป้าหมายการคุ้มครองหลักในเรื่องสิทธิมนุษยชนคือการคุ้มครองปัจเจกชน^{๔๙} อย่างไรก็ตามศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปตัดสินไว้ในหลายคดีว่า นิติบุคคลก็มีสิทธิมนุษยชนบางประการได้เช่นกัน^{๕๐} ซึ่งสิทธิกลุ่มนั้นรวมถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามมาตรา ๖ แห่งอนุสัญญาด้วย^{๕๑} ดังนั้น แม้กรณีสิทธิที่จะปรากฏในการพิจารณาจะยังไม่ได้การวินิจฉัยโดยตรงแต่ย่อมอนุมานได้ว่าศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปจะรับรองให้นิติบุคคลมีสิทธิดังกล่าวด้วย

นิติบุคคลเป็นบุคคลสมมุติตามกฎหมาย การแสดงความประสงค์ของนิติบุคคลกระทำโดยผู้แทนของนิติบุคคล^{๕๒} ดังนั้นในการพิจารณาคดีอาญาที่มีนิติบุคคลเป็นจำเลย จึงจำเป็นต้องมีผู้แทนของนิติบุคคล (หรือผู้แทนของบุคคลดังกล่าว) เข้าร่วมในการพิจารณาคดีด้วย จึงมีความจำเป็น

^{๔๔} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี วรยศสง.

^{๔๕} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ตรี (๕), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๔), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๔) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๔).

^{๔๖} *X v. the United Kingdom* (Application no. 8386/78) 9 October 1980 paras 15-17.

^{๔๗} *Jones v. the United Kingdom* (Application no. 30900/02); and *Idalov v. Russia* (Application no. 5826/03) 22 May 2012 paras 177-178.

^{๔๘} พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๓๓ (๒), พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๒) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๒).

^{๔๙} Human rights Committee, General Comment No. 31 The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant, para 9. Also see, for example, Piet Hein van Kempen, 'The Recognition of Legal Persons in International Human Rights Instruments: Protection Against and Through Criminal Justice 9', in Mark Pieth and Radha Ivory (eds.), *Corporate Criminal Liability. Emergence, Convergence, and Risk. Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice* (Springer, 2011) 358-359.

^{๕๐} Christoph Grabenwarter, *European Convention on Human Rights – Commentary* (C.H. Beck, 2014) 3.

^{๕๑} *Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine* (Applications nos. 41214/08 and 49440/08) 16 April 2019 para 69.

^{๕๒} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๗๐ ตรี วรยศสง

ที่จะต้องแจ้งการดำเนินคดีให้นิติบุคคลทราบผ่านทางผู้แทนของนิติบุคคล โดยหากผู้แทนนิติบุคคล ทราบว่ามีการดำเนินคดีกับนิติบุคคล ย่อมถือได้ว่านิติบุคคลทราบถึงการดำเนินคดีอาญานั้นด้วย

อย่างไรก็ตาม เจื่อนไขในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓๓ (๒) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๙, มาตรา ๒๘ (๒) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๙ และมาตรา ๓๑ (๒) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ไม่ได้กำหนดให้ ต้องมีการยืนยันว่าผู้แทนนิติบุคคลทราบถึงการดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคล การที่ผู้แทนนิติบุคคล หลบหนีอาจเป็นเหตุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี หรือผู้แทนนิติบุคคลอาจไม่ทราบถึง รายละเอียดการดำเนินคดีก็เป็นได้

หากเป็นกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลทราบถึงการดำเนินคดีแล้วหลบหนี ดังนี้รัฐมีความชอบธรรมที่จะดำเนินคดีอาญากับนิติบุคคลลับหลังจำเลยได้ โดยไม่เป็นการละเมิดแต่ประการใด อย่างไรก็ตาม หากรัฐไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้แทนนิติบุคคลทราบอย่างเป็นทางการถึงการดำเนินคดีดังกล่าว หากรัฐ ดำเนินคดีลับหลังนิติบุคคลที่เป็นจำเลยไป รัฐย่อมมีหน้าที่เปิดช่องให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสดำเนินการที่ปรักปรำตนทั้งในทางข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย หากไม่มีการเปิดโอกาสเช่นนั้น ย่อมถือได้ว่ารัฐละเมิดสิทธิของนิติบุคคลในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม

(๕) ศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในคดีนั้น โดยไม่เลื่อนคดี^{๕๓}

(๖) จำเลยหลบหนี หรือไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร^{๕๔} กรณีจำเลยหลบหนีหรือไม่มา ศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควรนี้ต้องแยกเป็น ๔ กรณีย่อยกล่าวคือ

(๖.๑) กรณีแรก เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้เลย หากจำเลยหลบหนี กฎหมายที่อนุญาตให้ศาลดำเนินการเช่นนั้นคือ มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐

เมื่อพิจารณาจากมาตรฐานของศาล ECtHR แล้วจะเห็นได้ว่า แม้การหลบหนีจะถือเป็น การที่จำเลยละสิทธิในการปรากฏตัวในการสืบพยาน แต่เจื่อนไขตามกฎหมาย ดังกล่าวยังขาดความ กระชับรัดกุม เพราะไม่ได้กำหนดเจื่อนไขว่ารัฐต้องแจ้งให้จำเลยทราบว่าตนกำลังถูกพิจารณาคดีอยู่ การที่จำเลยไม่มาศาลอาจไม่ได้เกิดจากการที่จำเลยจงใจหลีกเลี่ยงไม่มาปรากฏตัวในการพิจารณา แต่เป็นเพราะจำเลยไม่รู้ หรือมีเหตุผลอื่นที่ไม่อาจโทษจำเลยได้ เช่นเหตุผลทางสุขภาพ หรือถูกจำคุก ในคดีอื่น เป็นต้น

นอกจากนั้นพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ ยังไม่ได้กำหนด เจื่อนไขให้มีการเยียวยา หากมีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไปโดยที่จำเลยไม่ทราบถึงการพิจารณา คดีนั้น หรือสามารถมาปรากฏตัวได้โดยเหตุผลใดอันไม่อาจโทษจำเลยได้

^{๕๓} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๕)

^{๕๔} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๒, พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๙ มาตรา ๒๘ (๓) และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๑ (๓) และ (๕).

(๖.๒) กรณีที่สอง เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้เลย หากจำเลยซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลแล้วหลบหนี กฎหมายที่อนุญาตให้ศาลดำเนินการเช่นนั้นคือ มาตรา ๓๓ (๓), แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙, มาตรา ๒๘ (๓) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๙ และมาตรา ๓๑ (๓) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

เมื่อเปรียบเทียบแล้ว การกำหนดเงื่อนไขที่เหมือนกันในกฎหมายทั้งสามฉบับดังกล่าว ดีกว่าเงื่อนไขที่กำหนดในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. ๒๕๕๐ อย่างยิ่ง เพราะเมื่อจำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้ว โดยทั่วไปจำเลยย่อมทราบดีว่าตนกำลังถูกดำเนินคดี ดังนั้นเมื่อจำเลยหลบหนีไป จึงย่อมเท่ากับจำเลยสละสิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยควรได้มีการบัญญัติเงื่อนไขการเยียวยาในกฎหมายทั้งสามฉบับ โดยกำหนดให้จำเลยร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ หากเป็นกรณีที่จำเลยพิสูจน์ได้ว่าจำเลยไม่ได้หลบหนี แต่การที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวในศาลเป็นเพราะมีเหตุผลอันมิอาจโทษจำเลยได้ เช่น เหตุผลทางสุขภาพ หรือจำเลยถูกบังคับให้สูญหาย เป็นต้น

(๖.๓) กรณีที่สาม เป็นกรณีที่จำเลยทราบวันนัดแล้วไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร ซึ่งเป็นไปตาม มาตรา ๓๑ (๕) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

กรณีนี้ก็เช่นเดียวกับกรณีที่สองตามข้อ (๖.๒) กล่าวคือเป็นกรณีที่จำเลยทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการพิจารณาคดีที่ตนเป็นจำเลยแล้ว แต่กลับไม่ปรากฏตัวในศาลจึงเป็นการที่จำเลยสละสิทธิดังกล่าวโดยปริยาย จึงไม่เป็นการละเมิดสิทธิที่จะได้รับพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมของจำเลย อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ควรบัญญัติเงื่อนไขการเยียวยาในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ โดยกำหนดให้จำเลยร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ หากเป็นกรณีที่จำเลยพิสูจน์ได้ว่าการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวในศาลเป็นเพราะมีเหตุผลอันมิอาจโทษจำเลยได้

(๖.๔) กรณีที่สี่ เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้เลย หากเข้าเงื่อนไขดังนี้ (๑) ศาลได้อธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง พร้อมทั้งถามว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง^{๕๕} (arraignment) แต่หลังจากกระบวนการดังกล่าวแล้ว (๒) จำเลยหลบหนีหรือไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน (๓) โดยไม่มีเหตุอันสมควร กฎหมายที่อนุญาตให้ศาลดำเนินการเช่นนั้นคือมาตรา ๑๗๒ ทวิ/๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อศาลได้อธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามคำให้การจำเลยแล้วจำเลยย่อมทราบว่ามีการดำเนินคดีอาญากับตน และคดีนั้นมีลักษณะและรายละเอียดอย่างไร การที่จำเลยหลบหนีไปหรือไม่มาปรากฏตัวในการพิจารณาคดีจึงเป็นการที่จำเลยสละสิทธิดังกล่าวโดยปริยาย ดังนั้นการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในกรณีดังกล่าวจึงไม่เป็นการละเมิดสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมของจำเลย

^{๕๕} ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ วรรคสอง

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ควรการบัญญัติเงื่อนไขการเยียวยา โดยกำหนดให้จำเลยร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ หากเป็นกรณีที่จำเลยพิสูจน์ได้ว่าการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวในศาลเป็นเพราะมีเหตุผลอันมิอาจโทษจำเลยได้ โดยการรื้อคดีขึ้นพิจารณาใหม่นี้ต้องเป็นการสืบพยานและชี้แจงน้ำหนักพยานใหม่ทั้งหมด ทั้งในส่วนข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย^{๕๖}

หากจำเลยไม่มาปรากฏตัวในการพิจารณาโดยมีเหตุผลที่ไม่อาจโทษจำเลยได้เช่นเหตุผลทางสุขภาพ จำเลยถูกจำคุกหรือกักขังในคดีอื่น หรือจำเลยถูกบังคับให้สูญหาย แล้วระบบกฎหมายไทยไม่เปิดโอกาสให้จำเลยร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ สำหรับศาลสิทธิมนุษยชนยุโรปแล้ว การปฏิเสธสิทธิของจำเลยในกรณีดังกล่าว ย่อมเป็นการ “ปฏิเสธความยุติธรรมอย่างร้ายแรง” อันมีผลทำให้การพิจารณาคดีดังกล่าวนั้นขัดแย้งกับสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม^{๕๗}

(๗) จำเลยไม่มาศาลทั้งที่ได้มีการส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้ว อีกทั้งหลังจากนั้นศาลได้ออกหมายจับจำเลยแล้วแต่ยังไม่สามารถจับกุมได้ภายในสามเดือนนับแต่ออกหมายจับ^{๕๘} กรณีนี้เป็นกรณีตามมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งเป็นกรณีใกล้เคียงกับกรณี (๖.๒), (๖.๓) และ (๖.๔) ข้างต้น กล่าวคือเป็นกรณีที่ จำเลยทราบอย่างเป็นทางการแล้วว่ามี การดำเนินคดีอาญากับตนในชั้นศาล แต่จำเลยไม่มาศาล จึงถือได้ว่าจำเลยสละสิทธิในการปรากฏตัวในการพิจารณาคดีโดยปริยาย

นอกจากนั้น จากการสำรวจยังพบว่ากรณีที่ (๗) นี้เป็นกรณีเดียวในระบบกฎหมายไทยที่ อนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ โดยมาตรา ๒๙ ของกฎหมายดังกล่าวกำหนดเงื่อนไขของการร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ดังนี้ (๑) เป็นกรณีที่จำเลยถูกพิพากษาว่ามีความผิด (๒) จำเลยมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ และ (๓) จำเลยต้องยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

เงื่อนไขดังกล่าว ไม่น่าจะสอดคล้องกับมาตรฐานของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป เพราะเป็นการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติม โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิของจำเลยที่ไม่มาปรากฏตัวโดยมีเหตุอันสมควร หรือมีเหตุอันไม่อาจโทษจำเลยได้ ซึ่งจำเลยลักษณะดังกล่าวต้องได้รับสิทธิที่จะร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีใหม่ เพื่อจะได้มีโอกาสโต้แย้งพยานหลักฐานที่ปรักปรำตน ไม่ว่าจำเลยจะมีพยานหลักฐานใหม่หรือไม่ เพราะหน้าที่ในการหาการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ไม่ได้เป็นหน้าที่ของจำเลย และไม่เกี่ยวข้อง กับสิทธิที่จะปรากฏตัวในการพิจารณาแต่อย่างใด

นอกจากนั้นการกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยต้องยื่นคำร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ต้องกระทำภายใน ๑ ปี โดยไม่ได้คำนึงถึงสาเหตุที่จำเลยไม่อาจมาปรากฏตัวที่ศาลได้ซึ่งเป็น สาระสำคัญของการขอรื้อฟื้นคดีใหม่ จึงน่าจะเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยในการปรากฏตัว กรณีที่ จำเลยไม่สามารถมาร่วมในกระบวนการพิจารณาได้โดยมีเหตุผล

^{๕๖} *Colozza v. Italy* (note above 19) para 29; *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 82; and *Stoichkov v. Bulgaria* (note 20 above) para 55.

^{๕๗} *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 84; and *Stoichkov v. Bulgaria* (note 20 above) paras 54-58.

^{๕๘} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๘.

โดยสรุป แม้การเปิดโอกาสให้มีการรื้อฟื้นคดีใหม่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ จะเป็นเรื่องดี และเหตุผลเรื่องความแน่นอนของนิติฐานะของคำพิพากษาจะเป็นเรื่องที่มีน้ำหนักในการที่มาตรา ๒๙ จะกำหนดเงื่อนไขในการยื่นคำร้องขอรื้อฟื้นคดีใหม่อย่างเข้มงวด แต่จากมุมมองของศาลสิทธิมนุษยชน เงื่อนไขดังกล่าวยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่ถูกพิจารณาคดีลับหลังโดยจำเลยมีเหตุผลที่ไม่มาปรากฏตัวในศาลอย่างเพียงพอ จึงควรได้รับการแก้ไขต่อไปเช่นกัน

บทสรุป

กฎหมายไทยส่วนใหญ่ เว้นแต่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. ๒๕๕๐ มีการกำหนดเงื่อนไขในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยที่ค่อนข้างสอดคล้องกับมาตรฐานของศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีกฎหมายของไทยฉบับใดเลยที่มีการกำหนดมาตรการเยียวยาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยที่เหมาะสม และเสี่ยงจะมีกรณีที่จำเลยที่ไม่มาปรากฏตัวในศาลเพราะเหตุอันไม่อาจโทษจำเลยได้ เช่น เหตุผลทางสุขภาพ จำเลยถูกจำคุกหรือกักขังในคดีอื่น หรือจำเลยถูกบังคับให้สูญหาย แต่กลับไม่สามารถขอรื้อฟื้นคดีซึ่งย่อมเป็นการปฏิเสธความยุติธรรมอย่างร้ายแรง อันมีผลทำให้การพิจารณาคดีดังกล่าวนั้นขัดแย้งกับสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม^{๕๙}

รัฐสภาควรจะได้มีการศึกษามาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนเพื่อคุ้มครองจำเลยจากการถูกละทิ้งทั้งที่ไม่มีโอกาสอย่างเป็นธรรมในการโต้แย้งพยานหลักฐานที่ปรักปรำตน และแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานของนานาชาติ ไม่เช่นนั้นอาจมีข้อท้าทายเพิ่มมากขึ้น เมื่อต้องเกิดปัญหาเรื่องการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน หรือการให้การรับรองว่ามาตรฐานในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในกระบวนการยุติธรรมของไทยสอดคล้องกับหลักนิติรัฐ ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด

^{๕๙} *Sejdovic v. Italy* (note above 20) para 84; and *Stoichkov v. Bulgaria* (note 20 above) paras 54-58.